

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant İzzet Baysal University
Journal of Faculty of Education

2026, 26(1), 294 –324. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2026..-1689781>

Bir Eğitim Sorunsalı Olarak Ortaöğretim Kurumlarındaki Akran Zorbalığına İlişkin Yönetici-Öğretmen Görüşleri ve Çözüm Önerileri*

Administrator-Teacher Opinions on Peer Bullying in Secondary Education Institutions as an Educational Problem and Solutions

Adem BAYAR¹ , Mehmet SÜRMEİİOĞLU²

Geliş Tarihi (Received): 02.05.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 10.02.2026

Yayın Tarihi (Published): 25.03.2026

Öz: Araştırmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında görev yapan eğitimcilerin (öğretmen ve yönetici) görüşleri doğrultusunda akran zorbalığının nedenlerini belirleyerek bunlara yönelik çözüm önerilerini ortaya koymaktır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseniyle desenlenmiştir. Çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemi doğrultusunda homojen örneklem tekniğiyle belirlenen ve 2023-2024 eğitim öğretim döneminde Amasya ili Merzifon ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan 12 eğitimciden oluşmaktadır. Veriler, uzman görüşleri alınarak hazırlanan 9 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla toplanmış ve betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Katılımcılar, akran zorbalığının nedenlerini sırasıyla; okul yönetiminden, öğretmenlerden, öğrencilerden, velilerden, sosyal medyadan, sosyo-kültürel durumdan ve ekonomiden kaynaklı sorunlar şeklinde belirtilmiştir. Katılımcılar, çözüm önerilerini; rehberlik-bilinçlendirme, velilerle iş birliği yapma, sosyal faaliyetlere teşvik etme, öğrenci sorunlarına eğilme, etkili iletişim kurma, empati kurma, akran arabuluculuğu, öz saygı gelişimi, sosyal medyanın bilinçli kullanımı, ayrıştırıcı söylem kullanmama, aile eğitimleri, meslek edindirme vb. şeklinde sıralamıştır. Öğretmen ve yönetici görüşlerine göre okullarda akran zorbalığının önlenmesi için artan akran zorbalığına gereken önem verilmeli, gerekli tedbirler alınmalı, paydaşların farkındalıkları artırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Akran Zorbalığı, Eğitim Sorunu, Öğretmen Görüşleri, Zorbalık.

&

Abstract: The aim of this study is to identify the causes of peer bullying and to propose solution suggestions based on the opinions of educators (teachers and administrators) working in secondary education institutions. The study was designed using the phenomenological pattern, one of the qualitative research designs. The study group consists of 12 educators working in secondary schools affiliated with the Ministry of National Education in the Merzifon district of Amasya province during the 2023–2024 academic year. Participants were selected through purposive sampling using the homogeneous sampling technique. The data were collected using a semi-structured interview form consisting of 9 questions, developed with expert input, and analyzed through descriptive analysis. According to the participants, the causes of peer bullying stem primarily from school administration, teachers, students, parents, social media, socio-cultural conditions, and economic factors. Participants proposed solutions such as guidance and awareness-raising activities, cooperation with parents, encouraging participation in social activities, addressing student-related problems, effective communication, developing empathy, peer mediation, fostering self-esteem, conscious use of social media, avoiding discriminatory discourse, family education programs, and vocational training. According to the views of teachers and administrators, to prevent peer bullying in schools, increased attention should be given to the rising cases of bullying, necessary precautions must be taken, and the awareness of all stakeholders should be enhanced.

Keywords: Peer Bullying, Educational Problem, Teachers' Opinions, Bullying.

Atıf/Cite as: Bayar, A. & Sürmelioglu, M. (2026). Bir eğitim sorunsalı olarak ortaöğretim kurumlarındaki akran zorbalığına ilişkin yönetici-öğretmen görüşleri ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 294-324, <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2026..-1689781>.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aibuefd>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

¹ Prof. Dr. Adem Bayar, Harran Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, adembayar@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8693-9523

² Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet SÜRMEİİOĞLU, Amasya Üniversitesi, Eğitim Yönetimi, m.surmeli050@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6058-9553

1. GİRİŞ

Zorbalık, günümüzde giderek artan bir şekilde ve farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Alan yazını incelendiğinde zorbalık kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Zorbalığın günümüzde kullanılan en yaygın tanımını Dan Olweus yapmıştır (Qui, 2021). Olweus, zorbalığı bireyler tarafından veya grupça rahatsızlık vermek amacıyla yapılan, saldırgan, kasıtlı ve tekrar eden davranışlar olarak ifade etmektedir (Borgen vd., 2021). Zorbalık; kuvvetli olan birey ya da bireylerin görece daha az kuvvetli bireylere bilinçli, kasıtlı ve sürekli olarak uyguladıkları fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik zarar vermeyi hedefleyen bir baskı türü olarak ifade edilebilir (Farrington, 1993; Roland & Munthe, 1989; Günhan, 2017; Aslan & Polat, 2023). Zorbalar, zorbalığı başlatan ve sürmesine neden olan kişilerdir. Belirli bazı özellikleri ve hareketleri ile diğer bireylerden ayrılırlar ve genel olarak empatiden yoksundurlar (Günhan, 2017). Xue ve diğerleri (2022) zorbalığın daha çok yüz yüze gerçekleştiğini ifade etmektedir. Zorbalık, daha çok okullarda görülür ve zorbalık yapanlar mağdurlar tarafından tanınır (Arnarsson vd., 2021). Halliday vd. (2021) zorbalığın dünyadaki çocukların yaklaşık üçte birini etkilediğini belirtmektedir. Alan yazınına göre zorbalık, farklı bir saldırganlık biçimi olarak ifade edilmektedir. Lakap takma, hakaret, tehdit, alay ve kurbandan zorla para veya eşya alma gibi durumlar bazı zorbalık davranışlarına örnek olarak gösterilebilir (Pişkin, 2002). Zorbalık; kasıtlılık, sistematiklik, süreklilik, güç dengesizliği gibi kriterlere sahip olmakla birlikte fiziksel, sözel ve psikolojik boyutlardaki şiddet davranışlarını içerir (Polat, 2021; Ayas & Pişkin, 2011; Borgen vd., 2021).

Zorbalığı yapan bireye “zorba”, zorbalığa uğrayanlara da “mağdur” ya da “kurban” denir. Zorbalığa uğrayan kişilerde ciddi fiziksel ve zihinsel hasarlar oluşabilmektedir (Morita, 1985; akt. Karabuğa vd., 2023). Zorbalar, karşılarındaki kişilerin duygularını anlamaktan uzak ve diğerlerinin kendileri hakkındaki düşüncelerinin çok az farkında olan kişilerdir (Randall, 1997). Salmon ve diğerleri (1998) zorbalık yapanların kaygılı, depresif ve güvensiz kişiler olduklarını ifade etmektedir. Evgin ve Bayat (2020), okulların aile ortamından sonra öğrencilerin hayatlarına yön veren en mühim kurumlar olduğunu ifade etmektedir. Araştırmacılar, öğrencilerin okullarda olumlu davranışlar sergilemelerinin yanında, şiddet ve zorbalık gibi istenmeyen davranışlar da sergileyebildiklerini belirtmektedir. Zorbalık, eğitim kurumlarında öğrenciler arasında farklı zamanlarda görülen benlik bütünlüğünü hedef alan kabalık içeren, kırıcı ve aşağılayıcı davranışlar bütünüdür. Bu tarz davranışlar; sözel (alay, tehdit), fiziksel (vurma, dokunma), doğrudan ya da ilişkisel (söylenti, izolasyon) şekilde görülmektedir (Dempsey vd., 2009). Yapılan tanımlamalara göre zorbalık; gücü elinde bulunduran birey ve grupların görece kendilerinden daha az kuvvetli kişilere uyguladıkları kasıtlı, bilinçli, sürekli olarak gerçekleşen ve bireylerde derin izler bırakan fiziksel, sözel ve duygusal şiddet olarak ifade edilebilir.

Eğitim kurumlarında sıklıkla karşılaşılan ve son zamanların en popüler problemlerinden bir tanesi de akran zorbalığıdır (Ergül Topçu, 2018). Akran zorbalığı, bilinen çok eski bir kavram olmasına karşın ancak 1970’lerin ilk yıllarında araştırma konusu yapılabilmektedir (Olweus, 1995). Akran zorbalığı, çok eskiye dayanmamakla birlikte Türkiye’de de üzerinde durulan bir problemdir (Avcı, 2006). Okullarda yaşanan zorbalıklar eğitim ve öğretim etkinliklerini aksatmaktadır. Bu durum, öğrencilerin ruhsal açıdan gelişimini olumsuz etkilediğinden, önem verilmesi gereken bir konudur (Terzi, 2007). Akran zorbalığı, doğrudan ve dolaylı biçimlerde görülebileceği gibi siber zorbalık olarak sanal ortamlarda da görülebilmektedir (Gülay Ogelman, 2022). Donoghue ve Pascoe (2023), şiddet ve saldırganlığın güçlü temelleri olduğunu belirtirken toplumsal eşitsizlikler ve güç ilişkileriyle ele alınan akran zorbalığının arkasındaki toplumsal ilişkilerle dikkat çekmektedir. Pişkin’e (2002) göre okul ortamı toplumsal bir alan olup bu alana gelen bireyler, okulun da içinde bulunduğu topluma mensupturlar. Bu nedendir ki okula gelen öğrenciler, beraberlerinde yaşadıkları topluma ait özellikleri ve davranışları da beraberlerinde getirirler. Bu özellikler ve davranışlar, olumlu olmalarının yanında olumsuz da olabilmektedir. Okul ortamındaki yaşı büyük ve fiziksel açıdan daha kuvvetli olan öğrencilerin, görece yaşı daha küçük ve fiziksel olarak daha güçsüz olan öğrencileri dövmeleri, hor görmeleri, onlarla alay etmeleri, onlara istemedikleri şeyleri zorla yaptırma

vb. durumlar akran zorbalığıdır. Gürhan'a (2017) göre akran zorbalığı, şiddet şemsiyesi altında bulunan ve son dönemlerde sıkça karşılaşılan bir kavramdır. Akran zorbalığı, okullarda karşılaşılan ve öğrencilerin kişisel, akademik gelişimlerini olumsuz etkileyen bir şiddet türüdür.

Son dönemlerde sıklıkla karşılaşılan ve hızlı bir şekilde yayılım gösteren siber zorbalık da akran zorbalığı içerisinde kabul edilmektedir. Araştırmalar, bu zorbalığın daha çok ergenlik çağındaki genç bireyler arasında görüldüğünü ortaya koymaktadır (Erdur-Baker & Kavşut, 2007; Bayar & Balci, 2023). Teknolojik gelişmeler sonucu artan tehditler, bireylerin korkuya kapılmalarına ve bunun sonucu olarak yaşam kalitelerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Gürhan, 2017). Bireylerin günlük yaşamlarında sıklıkla kullandıkları internet ve cep telefonu gibi iletişim araçları hayatı kolaylaştırmalarının yanında, çoğu zaman iyi niyetli olmayan kişilerin elinde zararlı araçlar olabilmektedirler. Bilişim teknolojilerinin kötü niyetle kullanılması nedeniyle isimsiz aramalar, kimliği belirsiz elektronik postalar, tehdit ve hakaret içerikli ses, görüntü ve yazılar siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır (Çetin vd., 2011). Siber zorbalıkta akıllı telefonlar, tabletler ve bilgisayarlar aracılığıyla kasıtlı biçimde zarar verme durumu vardır. Diğer zorbalık türlerinden farklı olarak zorba ile kurban arasında bir güç dengesizliği olma zorunluluğu yoktur. Siber zorbalıkta kimliğin gizlenmesi (anonim) söz konusu olup her an gerçekleşebilecek bir durumdur (Halliday vd., 2021). Yukarıda değinildiği gibi akran zorbalığı, karışık sosyal süreçleri ve ilişkileri barındırmaktadır.

Gökkaya ve Tekinsav Sütçü'ye (2018) göre zorbalık davranışı; zorba, mağdur ve zorbalığı izleyen bireyler üzerinde olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Kök ve Tanas Telci'ye (2018) göre akran zorbalığına maruz kalan bireyler daha düşük bir öz saygı düzeyi ile benlik algısına sahip ve daha utangaç olmaktadır. Smith vd. (2004) zorbalık mağduru olan öğrencilerin genelde diğer öğrencilerden hoşlanmadıklarını, okulu sevmediklerini, daha fazla devamsızlık yaptıklarını, duygusal ve davranışsal olarak sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedir. O'Brien vd. (2024), zorbalığın son zamanlarda ciddi bir toplum sağlığı sorunu olduğunu ifade ederken; okulların zorbalığın önlenmesi ve zorbalığa müdahale edilmesi konusunda görevlendirilmelerine rağmen zorbalığın azalmadığını belirtmektedir. Zorbalığın gerçekte ne olduğu hakkında fikir birliği olmaması, zorbalığı önlemeye ilişkin programların geliştirilip uygulanmasını ve öğretmenlerin zorbalıkla mücadele etmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (O'Brien vd., 2024). Morkan-Şahin ve Aral (2023), kendilerini akademik açıdan başarısız kabul eden ergenlerin zorbalık yapmaya ya da zorbalık mağduru olmaya daha yatkın olduklarını ve bu durumun akademik başarılarını etkileyebileceğini ifade etmektedir.

Zorbalığa maruz kalan bireylerde psikolojik problemlerin yanı sıra karın ve baş ağrıları, yorgunluk ve altını ıslatma gibi fiziksel problemler görülmektedir (Herge vd., 2016; Straub & Cutolo, 2018; He vd. 2022). Bununla birlikte, zorbalığa maruz kalan bireyler; düşük benlik algısı ve öz saygı, sosyal yabancılık, stres bozukluğu gibi olumsuz psikolojik durumlarla ve akademik başarısızlıkla karşılaşmaktadır (Gürhan, 2017; Chai vd., 2020; Yosep vd., 2022). Ayrıca Gürhan (2017), zorbaların yetişkinlikte suç işlemeye daha meyilli olduklarını ifade etmektedir. Fiziksel zorbalık sonucunda oluşan yaralar açık şekilde görülebilmesine karşın, zorbalığın psikolojik etkileri ileriki zamanlarda ruh sağlığı bozukluğu olarak ortaya çıkmaktadır.

Arslan ve Savaşer'e (2009) göre erken yaşlarda saldırganlık şeklinde kendini gösteren zorbalık, ilerleyen yaşlarda; silah kullanma, gasp, tecavüz etme ve soygun yapma gibi suçların öncüsü niteliği taşımaktadır. Olweus'a (1994) göre çocukluk ve ergenlik dönemlerinde zorbalığa maruz kalan kişilerde ileri yaşlarda özgüven eksikliği, içe dönüklük ve depresyon gibi sorunlar görülmektedir. Yapılan çalışmaların, akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin fiziksel, psikolojik ve akademik açıdan yaşam kalitelerinin olumsuz etkilendiğini ortaya koyduğu söylenebilir. Chrysanthou ve Vasilakis (2020), ergenlik dönemlerinde zorbalığa maruz kalan çocukların depresyon, hiperaktivite vb. psikolojik sorunlar yaşadıklarını, bu durumun fiziksel saldırganlık ve suça yönelme eğilimlerini artırdığını belirtmektedir. Arslan ve Polat (2023), akranlar arasında yaşanan şiddet artışının psikolojik problemlerin yanı sıra intihar olaylarını da artırdığını ve konuyla ilgili önlemlerin acilen alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Akran zorbalığını önlemek için okul yönetimleri gerekli tedbirleri almalıdır. Zorbalığın engellenmesi için uygulanabilecek bir müdahale planı hazırlanmalı; duygusal ve davranışsal açıdan zorbalık eğilimi gösteren öğrenciler belirlenmeli ve böylece, olası bir problemin önüne geçilmelidir (Ögel vd., 2006). Zorbalığın ortaya çıkmasının önüne geçmek için eğitim kurumlarında iletişim ağları etkin bir hâlde, her daim açık tutulmalıdır. Öğrencilerin zorbalığa bulaşmaması için okullarda sosyal etkinlikler düzenlenmelidir. Eğitim kurumlarındaki rehberlik servisleri zorba/kurban ayrımı yapmadan davranış yönetimi ve öfke kontrolü konularında öğrencilere destek vermelidir. Ailelere ve öğretmenlere zorbalık ve zorbalığın önlenmesine yönelik bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır (Hoşgörür & Orhan, 2017). Çubukçu ve Dönmez (2012), akran zorbalığının önlenmesi için ebeveynlere, öğrencilere ve öğretmenlere yönelik eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Aslan ve Polat (2023), şiddetin ailede öğrenildiğini, bu nedenle zorbalığın önlenmesi için aile içi şiddetin iyice araştırılması gerektiğini belirtmektedirler. Çarkıt ve Bacanlı (2020), akran zorbalığına karşı okul ortamlarında öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenmelerini artıracak şekilde etkinlikler düzenlenerek sosyal becerilerinin artırılması gerektiğini ifade etmektedirler. Araştırmacılar, akran zorbalığının önlenmesi için okullarda öğrencilere psikososyal destek programları ve önleyici rehberlik uygulamalarının yanı sıra, öğretmenlere yönelik zorbalık türleri konusunda hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesini önermektedir. Akademik bulgular ışığında; akran zorbalığı mağduru öğrencilerin mevcut önleyici çabalara karşın zorbalık durumundan kurtulamaması hâlinde, okul yönetimi veya rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisinin ilgili resmî kurumları bilgilendirerek sürece müdahale etmesinin etkili bir strateji olabileceği değerlendirilmektedir.

Alan yazınındaki güncel çalışmalar incelendiğinde; Özen ve Aslan (2024), okul öncesi ve ilkökul öğretmenleriyle, Sulak ve diğerleri (2022), Akpınar ve Akpınar (2022) ile Muslu (2023), ilkökul ve ortaokul öğretmenleriyle, Baloglu ve diğerleri (2023), temel eğitim kademesindeki yönetici ve öğretmenlerle, Genç (2007), Altun ve diğerleri (2022) ile Karabuğa ve diğerleri (2023) ise lise düzeyindeki yönetici, öğretmen ve öğrencilerle akran zorbalığı konusunu araştırmıştır. Yapılan araştırmalar göz önüne alındığında ortaöğretim kurumlarındaki akran zorbalığının yönetici ve öğretmen görüşlerine dayalı hem nedenlerini hem de çözüm önerilerini ele alan nitel araştırmaların sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırma, yöneticilerle öğretmenlerin gözlemlerine ve deneyimlerine dayalı olarak ortaöğretim kurumlarındaki akran zorbalığının nedenlerini ve çözüm önerilerini bir arada ele alması açısından alan yazınındaki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Günümüzde, akran zorbalığının giderek artan bir eğilim gösterdiği kaçınılmaz bir gerçektir. Akran zorbalığı probleminin çözümüne yönelik yapılan bu araştırma, problemin çözümüne yönelik sunabileceği çözüm önerileriyle hem bundan sonra yapılacak çalışmalara hem de politika uygulayıcılara yol göstermesi açısından önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim kademesinde görev yapan eğitimcilerin (yönetici ve öğretmen) bakış açısından, öğrenciler arasında yaşanan akran zorbalığının nedenlerini incelemek ve bu sorunu önlemeye yönelik çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır. Yöneticilere ve öğretmenlere göre;

1. Akran zorbalığı kavramının tanımı nedir?
2. Öğrenciler ne tür akran zorbalıklarına maruz kalmaktadır?
3. Akran zorbalığının nedenleri nelerdir?
4. Akran zorbalığının üstesinden gelinmesi için neler yapılmalıdır?

2. YÖNTEM

Bu başlık altında sırasıyla; araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ve süreci, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenilirlik ile araştırmanın etik izni hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, araştırmacının verileri toplayıp yorumladığı, katılımcılar kadar araştırmacının kendisinin de araştırma sürecine dahil olduğu esnek bir araştırma çeşididir (Corbin & Strauss, 2015). Bu araştırma nitel araştırma yöntemi desenlerinden olgubilim deseni kullanılarak düzenlenmiştir. Miller'e (2003) göre olgubilim; kişilerin olay ya da olguya yönelik tecrübelerinin detaylı şekilde değerlendirilmesidir. Olgubilim; bireylerin hayat tecrübelerini analiz eden bir yöntemdir. (Jasper, 1994). Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre olgubilim, hayatta karşılaşılan ancak hakkında bilgi sahibi olunmayan ya da üzerinde çok durulmayan olguları derinlemesine inceleyen nitel bir araştırma çeşididir.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda homojen (benzeşik) örnekleme tekniği ile belirlenen 12 eğitimciden oluşmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi, zengin bilgi birikimine sahip olan durumların derinlemesine incelenmesine olanak tanır. Bilginin fazlaca bulunduğu durumların ayrıntılı şekilde analizi yapılır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Homojen (benzeşik) örnekleme tekniği, küçük ve aynı özellikleri taşıyan kişi ya da objeleri detaylı olarak incelemek için kullanılan bir tekniktir (Özbaşı, 2019). Homojen (benzeşik) örnekleme tekniğinde, maksimum çeşitlilik örnekleme tekniğinin aksine demografik açıdan benzer olan katılımcıların tercih edildiğini ifade etmektedir. Bu tekniğin amacı; dar ve benzeşik bir örneklem oluşturularak alt gruplara ilişkin detaylı inceleme yapılmasıdır (Gezer, 2021).

Katılımcılar, 2023-2024 eğitim öğretim döneminde Amasya ili Merzifon ilçesinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 7 farklı ortaöğretim kurumunda çalışan 12 eğitimcidir. Yapılan araştırmanın tarafsızlığını sağlamak için araştırmaya katılan eğitimcilerin kimlikleri gizli tutulmuş ve katılımcılar E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9, E10, E11 ve E12 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1

Katılımcıların Kişisel Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Kıdem	Bölüm/Çalışma Alanı	Okul Türü	Eğitim Düzeyi/ Okuldaki Rolü
E1	Erkek	50	28 yıl	Felsefe	Anadolu Lisesi	Yüksek Lisans / Öğretmen
E2	Kadın	35	10 yıl	Rehberlik	Meslek Lisesi	Lisans / Öğretmen
E3	Kadın	38	14 yıl	Matematik	Meslek Lisesi	Yüksek Lisans / Öğretmen
E4	Erkek	47	24 yıl	Tarih	Anadolu Lisesi	Lisans / Müdür Yardımcısı
E5	Kadın	32	8 yıl	Kimya	Anadolu Lisesi	Yüksek Lisans / Öğretmen
E6	Kadın	54	30 yıl	Tarih	Anadolu Lisesi	Lisans / Müdür
E7	Kadın	40	19 yıl	İngilizce	Meslek Lisesi	Lisans / Müdür Yardımcısı
E8	Kadın	28	5 yıl	Bilişim Teknolojileri	Meslek Lisesi	Lisans / Müdür Yardımcısı
E9	Kadın	43	17 yıl	Türk Dili ve Edebiyatı	Anadolu Lisesi	Yüksek Lisans / Öğretmen
E10	Erkek	46	23 yıl	Coğrafya	Anadolu Lisesi	Lisans / Müdür Yardımcısı
E11	Erkek	46	22 yıl	Türk Dili ve Edebiyatı	Anadolu Lisesi	Lisans / Müdür
E12	Erkek	30	5 yıl	Rehberlik	Meslek Lisesi	Lisans / Öğretmen

Tablo 1 incelendiğinde ilgili araştırmaya katılan eğitimcilerin %42'si erkek ve %58'i kadındır. Yaşları 28 ile 54 arasında değişiklik göstermektedir. Mesleki deneyimleri ise 5 yıl ile 30 yıl arasında değişmekte olup branşlar açısından çeşitlilik göstermektedirler. Araştırmanın yapıldığı okul türlerinin %58'i Anadolu lisesi

ve %42'si meslek lisesidir. Eğitimcilerin %33'ü yüksek lisans ve %67'si lisans mezunu olup %50'si yönetici ve %50'si öğretmendir.

2.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Araştırmanın verileri “yarı yapılandırılmış görüşme formu” yardımıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde standart bazı sorular vardır. Araştırmacı verilerin toplanması esnasında esnek davranarak soruların sıralamasını değiştirebileceği gibi daha kapsamlı bilgi elde etmek için ek sorular kullanabilir (Gratton & Jones, 2014). Yarı yapılandırılmış görüşme formlarında genel olarak iki kısım mevcuttur. İlk kısımda, kısmen yapılandırılmış ve sınırları belli olan verilere ulaşmak istenirken; ikinci kısımda ise genelde daha esnek sorular bulunur (Mariam & Tisdell, 2016). Araştırmada veriler, demografik sorular yanında ayrıca 9 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır.

Görüşme sorularının hazırlanmasından önce araştırma konusu ile ilgili detaylı bir alan yazını incelemesi yapılmıştır. Alan yazını araştırmasından elde edilen veriler göz önünde bulundurularak araştırmaya ilişkin görüşme formu hazırlanmıştır. Ardından, iki eğitim bilimci akademisyenden uzman görüşü alınarak görüşme formu düzenlenmiştir. Son olarak, görüşme formundaki soruların anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik düzeyini ölçmek amacıyla iki eğitimciyle pilot uygulama gerçekleştirilmiş elde edilen geri bildirimler ışığında görüşme formuna son şekli verilmiştir. Hazırlanan görüşme formunda, iki başlık altında toplamda dokuz adet açık uçlu soru yer almaktadır. Görüşme formu, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu onayına sunulmuş; etik kurulunun 16.11.2023 tarihli ve E-30640013-108.01-161618 sayılı onayı alındıktan sonra uygulamaya geçilmiştir.

Katılımcılardan daha açık ve samimi bilgiler elde etmek için, katılımcılara yapılan araştırmanın konusu hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılarla yapılan her görüşme ortalama 25 dakika sürmüştür. Katılımcıların rızası alınarak veri kaybının önlenmesi adına görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra kayıt altına alınan veriler, olduğu gibi üzerlerinde herhangi bir tahrifat yapılmadan bilgisayar kullanılarak Word belgesine aktarılmıştır. Elde edilen veriler, kelime sıklık hesabına göre incelenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Görüşmeler sonucu elde edilen veriler ilgili araştırmanın olgubilim deseninde yapılmasından dolayı betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Betimsel analiz, önceden belirlenmiş çerçeveye göre verilerin özetlenmesi ve yorumlanmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Sönmez ve Alacapınar'a (2015) göre betimsel analizde veriler, detaya girilmeden basit biçimde çözümlenir. Batdı (2021), betimsel analizin amacının; katılımcıların kişisel bakış açılarını detaylı biçimde anlamak değil, genel anlayışlarını ortaya koymak olduğunu ifade etmektedir.

2.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik

Bilimsel çalışmalarda geçerlilik iç ve dış geçerlilik olacak şekilde iki türdür. Nitel çalışmalarda iç geçerlilik yerine inandırıcılık ve dış geçerlilik yerine aktarılabilirlik kavramları kullanılır (Denzin, 2009). İç geçerlilik (inandırıcılık), araştırmada elde edilen bulguların gerçeklikle ne derece uyumlu oldukları manasına gelir (Arastaman vd., 2018). Dış geçerlilik (aktarılabilirlik), araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkin bir kavramdır (İlhan, 2021). Nitel çalışmalarda güvenilirlik; araştırma için yapılan yorumların tutarlı olması, düzenlilik göstermesi ve tekrar edilebilir olması anlamına gelir (Selltiz, vd. 1976). Yapılan araştırmada verilerin toplanması ve analizi sürecinde uzun süreli etkileşim, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi yapılarak iç geçerlilik (inandırıcılık); ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme ile dış geçerlilik (aktarılabilirlik); tutarlılık incelemesi ile iç güvenilirlik (tutarlılık) ve teyit incelemesi ile dış güvenilirlik (teyit edilebilirlik) sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma iki araştırmacı tarafından yapılmış olup veri güvenirliliğine ilişkin NVivo, Kirikos ve benzeri herhangi bir yazılım kullanılmamıştır. Bunun yerine Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilmiş olan güvenilirlik formülü [Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş

Birliği + Görüş Ayrılığı]] kullanılmıştır. Formül yardımıyla yapılan hesaplama neticesinde, araştırma güvenilirliği %90,5 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman (1994) formülüne göre güvenilirliği %70 ve üzerinde olan araştırmalar güvenilir kabul edildiğinden, bu araştırmada elde edilen sonuçlar da güvenilir kabul edilmiştir.

2.5. Araştırmanın Etik İzni

Bu araştırma, “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamındaki bütün kurallara uyularak yapılmıştır. Yönergede “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında açıklaması yapılan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 16.11.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: E-30640013-108.01-161618

3. BULGULAR

Bu araştırma, ortaöğretim kurumlarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin bakış açılarıyla akran zorbalığının nedenlerini ve var olan sorunların çözümü için çeşitli önerileri ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Araştırma bulguları, dört ana tema kapsamında değerlendirilmiştir: katılımcıların akran zorbalığı kavramına ilişkin algıları, öğrenciler arasında gözlemlenen akran zorbalığı türleri, akran zorbalığının temel nedenleri ve katılımcıların akran zorbalığıyla başa çıkma stratejilerine ilişkin görüşleri.

3.1. Akran Zorbalığı Kavramına İlişkin Algılar

Araştırmaya ilişkin bulgular görüşme soruları çerçevesinde sırayla değerlendirilmiştir. İlgili araştırmanın birinci sorusu “Akran zorbalığı kavramının tanımı nedir?” şeklindedir. İlgili araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Akran Zorbalığına İlişkin Algılar

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Şiddet-baskı-tehdit	16	44	“Akran zorbalığı denilince aklıma arada güç dengesi bulunmayan kişi-kişi, kişi-grup arasında meydana gelen baskı, tehdit, şiddet ve manipülasyon gelmektedir.” (E4)
2	Bilinçli eylem	5	14	“Bilerek ve isteyerek, karşılığında bir çıkarı olsun veya olmasın kişinin narsist tutumlarını ön plana çıkararak karşısındaki bireyi zorda bırakmaktır.” (E3)
3	Rahatsız edici-kaba ve itici davranış	5	14	“Akran zorbalığı, bilinçli olarak karşısındakini rahatsız edici davranışlarda bulunmaktır.” (E2)
4	Mobbing	3	8	“Daha çok okul ortamında aynı yaş aralığındaki çocukların birbirlerine karşı uyguladıkları sözel-fiziksel şiddet ve mobbingdir.” (E6)
5	Sürekli tekrarlayan	2	6	“Sürekli tekrarlayan bir şekilde uygulanan rahatsız edici davranışlarda bulunmaktır.” (E5).
6	Haz alma	2	6	“Akran zorbalığı yapan kişinin zorbalığa maruz kalan kişiye tepeden bakması ve bundan haz almasıdır.” (E3)
7	Magandalık	2	6	“Akran zorbalığı; ilkel benliğin dışı vurumu, magandalık, haydutluk, kabadayı tutumdur.” (E1)
8	Empati yoksunluğu	1	2	“Akran zorbalığı, empati yoksunu bireyin kendisinden daha zayıf ve kendini savunamayacak durumda gördüğü akranlarına karşı uyguladığı sistematik şiddettir.” (E12)
Toplam		36	100	

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların, akran zorbalığını; %44 oranında şiddet-baskı-tehdit, %14 oranında bilinçli eylem, %14 oranında rahatsız edici-kaba ve itici davranış, %8 oranında mobbing, %6 oranında sürekli tekrarlayan, %6 oranında haz alma, %6 oranında mağandalık ve %2 oranında empati yoksunluğu şeklinde değerlendirdikleri görülmektedir.

3.2. Akran Zorbalığı Türlerine İlişkin Algılar

Araştırmanın ikinci sorusu “Öğrenciler ne tür akran zorbalıklarına maruz kalmaktadır?” şeklindedir. İlgili araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

Eğitimcilerin Akran Zorbalığı Türlerine İlişkin Algıları

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Fiziksel zorbalık	7	41	“Öğrenciler şiddet ve baskı gibi fiziksel zorbalıklara maruz kalmaktadırlar.” (E6)
2	Duygusal-psikolojik zorbalık	6	35	“Zorbalar dalga geçmekte, alay etme ve aşağılama yoluyla kurbanlarına duygusal zorbalıklar uygulamaktadırlar.” (E10)
3	Sözel zorbalık	2	12	“Zorba, sessiz ve çekingen gördüğü öğrencilere küfretmek ve lakap takma yoluyla sözel zorbalık yapmaktadır.” (E7)
4	Siber zorbalık	2	12	“Sosyal medya üzerinden mesajlaşan öğrenciler birbirlerine tehdit mesajları atarak siber zorbalık yapmaktadırlar.” (E2)
Toplam		17	100	

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların, akran zorbalığı türlerini; %41 oranında fiziksel, %35 oranında duygusal-psikolojik, %12 oranında sözel ve %12 oranında siber zorbalık şeklinde algıladıkları görülmektedir.

3.3. Akran Zorbalığının Nedenlerine İlişkin Algılar

İlgili araştırmanın üçüncü sorusu “Akran zorbalığının nedenleri nelerdir?” şeklindedir. İlgili araştırma sorusuna yönelik bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Akran Zorbalığının Nedenlerine Yönelik Algılar

Sıra	Kodlar	f	%
1	Velilerden kaynaklı	16	18
2	Öğrencilerden kaynaklı	14	16
3	Sosyal medyadan kaynaklı	13	15
4	Okul yönetiminden kaynaklı	12	13
5	Öğretmenlerden kaynaklı	12	13
6	Ekonomik kaynaklı	12	13
7	Sosyokültürel etmenlerden kaynaklı	10	12
Toplam		89	100

Bu yanıtlar aşağıda Tablo 4-a, Tablo 4-b, Tablo 4-c, Tablo 4-ç, Tablo 4-d, Tablo 4-e ve Tablo 4-f’de detaylıca ele alınmıştır.

3.3.1. Velilerden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Katılımcılara göre velilerden kaynaklı akran zorbalığı nedenleri Tablo 4-a'da gösterilmiştir.

Tablo 4-a

Velilerden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Olumsuz rol model olma	5	31	"Velilerin davranışlarıyla öğrencilerine olumsuz rol model olmaları, öğrencilerin zorbalık yapmalarına yol açabilmektedir." (E1)
2	Şiddeti meşrulaştırma	4	25	"Velilerin çocuklarını fiziksel ve duygusal şiddetin uygulandığı bir ortamda yetiştirerek şiddeti meşru gibi göstermeleri zorbalığa neden olmaktadır." (E12)
3	Diyalog-iletişim eksikliği	3	19	"Velilerin öğrencileri ve okul yönetimi ile olan iletişim eksiklikleri öğrencilerin zorbalık yapmalarını kolaylaştırmaktadır." (E2)
4	İlgisizlik-ihmal etme	3	19	"Velilerin öğrencilerine ilgisiz davranmaları, öğrencileri zorbaca davranmaya yönlendirebilmektedir." (E4)
5	Otoriter davranma	1	6	"Veli tarafından sergilenen otoriter davranışlar öğrencilerin zorbalık davranışını göstermelerini kolaylaştırmaktadır." (E7)
Toplam		16	100	

Tablo 4-a incelendiğinde katılımcıların, velilerden kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %31 oranında olumsuz rol model olma, %25 oranında şiddeti meşrulaştırma, %19 oranında diyalog-iletişim eksikliği, %19 oranında ilgisizlik-ihmal etme, %6 oranında otoriter davranma şeklinde açıkladıkları görülmektedir.

3.3.2. Öğrencilerden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Katılımcılara göre öğrencilerden kaynaklı akran zorbalığı nedenleri Tablo 4-b'de görüldüğü gösterilmiştir.

Tablo 4-b

Öğrencilerden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Güç gösterisi	4	29	"Öğrencilerin birbirlerine yönelik güç gösterisi şeklindeki davranışları, akran zorbalığına neden olabilmektedir." (E1)
2	Özgüven düşüklüğü	4	29	"Öğrencilerin özgüven düşüklüğü zorbaca davranışların görülmesine olanak tanımaktadır." (E9)
3	Kıskançlık	3	21	"Öğrenciler arasındaki kıskançlıklar birbirlerine zorbaca davranmalarına sebep olmaktadır." (E2)
4	Ergenlik dönemi problemleri	2	14	"Öğrencilerin ergenlik döneminde yaşadıkları problemler akran zorbalığına yol açabilmektedir." (E11)
5	Kişilik problemleri	1	7	"Öğrencilerin yaşadıkları kişilik problemleri akran zorbalığının görülmesine neden olabilmektedir." (E7)
Toplam		14	100	

Tablo 4-b incelendiğinde katılımcıların, öğrencilerden kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %29 oranında güç gösterisi, %29 oranında özgüven düşüklüğü, %21 oranında kıskançlık, %14 oranında ergenlik dönemi problemleri, %8 oranında kişilik problemleri şeklinde açıkladıkları görülmektedir.

3.3.3. Sosyal Medyadan Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Katılımcılara göre sosyal medyadan kaynaklı akran zorbalığı nedenleri Tablo 4-c’de gösterilmiştir.

Tablo 4-c

Sosyal Medyadan Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Kötü örnek olma	5	38	“Öğrenciler sosyal medyada ortamındaki bazı kötü örnek oluşturan davranışları başkalarına uygulamak istemektedirler.” (E2)
2	Bilinçsiz-kontrolsüz kullanım	4	31	“Sosyal medyanın kontrolsüz ve uzun süreli kullanımı zorbalık davranışlarının görülmesine neden olmaktadır.” (E7)
3	Şiddet içeren oyunlar	3	23	“Şiddet içeren oyunlar öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerinde zorbaca davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir.” (E9)
4	Yalancı mutluluk	1	8	“Sosyal medya ortamı kişilere şiddet kullanma ve zorbaca davranma konularında özgürlük sağlayarak yalancı mutluluklar sunmaktadır.” (E6)
Toplam		13	100	

Tablo 4-c incelendiğinde katılımcıların, sosyal medyadan kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %38 oranında kötü örnek olma, %31 oranında bilinçsiz-kontrolsüz kullanım, %23 oranında şiddet içeren oyunlar, %8 oranında yalancı mutluluk şeklinde açıkladıkları görülmektedir.

3.3.4. Okul Yönetiminden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Katılımcılara göre okul yönetiminden kaynaklı akran zorbalığı nedenleri Tablo 4-ç’de gösterilmiştir.

Tablo 4-ç

Okul Yönetiminden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Öğrencilere eşit davranmama	3	25	“Okul yönetiminin öğrencilere eşit davranmaması, öğrencilerin olayları farklı anlamlandırmalarına ve kendi kurallarını uygulamalarına yol açmaktadır.” (E2)
2	İlgisiz kalma-görmezden gelme	3	25	“Okul idaresinin olumsuzlukları görmezden gelmesi, istenmeyen davranışların sıklığını artırmaktadır.” (E1)
3	Otorite eksikliği	2	17	“Okul yönetiminin yeterli otoriteyi hissettirmemesi olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.” (E4)
4	Ceza vermeme	2	17	“Okul yönetiminin yapılan suça gereken cezayı vermemesi, öğrencileri istenmeyen davranışları yapmaya cesaretlendirmektedir.” (E10)
5	Kişisel bilgilerin korunmaması	2	16	“Öğrencilerin kişisel bilgilerinin korunmaması, özel durumu olan öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından aşağılanmasına neden olabilmektedir.” (E8)
Toplam		12	100	

Tablo 4-ç incelendiğinde katılımcıların, okul yönetiminden kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %25 oranında öğrencilere eşit davranmama, %25 oranında ilgisiz kalma-görmezden gelme, %17 oranında otorite eksikliği, %17 oranında ceza vermeme, %16 oranında kişisel bilgilerin korunmaması şeklinde açıkladıkları görülmektedir.

3.3.5. Öğretmenlerden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Katılımcılara göre öğretmenlerden kaynaklı akran zorbalığı nedenleri Tablo 4-d’de gösterilmiştir.

Tablo 4-d

Öğretmenlerden Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Umursamama-görmezden gelme	6	50	“Öğretmenlerin öğrenciler arasında yaşanan olumsuzlukları görmezden gelmeleri zorbalık olaylarının yaşanmasına neden olabilmektedir.” (E1)
2	Ayrımcılık yapma	3	26	“Öğretmenlerin öğrenciler arasında açık bir şekilde ayrımcılık yapması akran zorbalığına zemin oluşturmaktadır.” (E5)
3	Öğrencileri bilinçlendirmeme	1	8	“Öğretmenlerin öğrencileri akran zorbalığı ve sonuçları hakkında yeterince bilgilendirmemesi, öğrencilerin olayın önemini anlayamamasına neden olabilmektedir.” (E4)
4	Öğrencileri rencide etme	1	8	“Öğretmenlerin öğrenciyi rencide etmesi, öğrenciyi hırçınlaştırmakta ve olumsuz davranış sergilemesine neden olabilmektedir.” (E2)
5	Öğrencileri tanımama	1	8	“Öğretmenlerin öğrencilerini yeterince tanımamaları ve gözlemlememeleri istenmeyen olayların önüne geçilmesine engel olabilmektedir.” (E9)
Toplam		12	100	

Tablo 4-d incelendiğinde katılımcıların, öğretmenlerden kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %50 oranında umursamama-görmezden gelme, %25 oranında ayrımcılık yapma, %9 oranında öğrencileri bilinçlendirmeme, %8 oranında öğrencileri rencide etme, %8 oranında öğrencileri tanımama sebepleri ile açıkladıkları görülmektedir.

3.3.6. Ekonomik Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Eğitimciler, ekonomik kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini Tablo 4-e’de görüldüğü şekilde sıralamışlardır.

Tablo 4-e

Ekonomik Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Maddi imkansızlıklar	10	84	“Maddi imkansızlıklar zorbalık davranışının sıkça görülmesine neden olmaktadır.” (E4)
2	Engellenmişlik hissi	1	8	“Ekonomik imkansızlıklar öğrencilerde engellenmişlik hissi oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum öğrencilerin zorbalık yapmasına neden olmaktadır.” (E9)
3	İllegal yollara başvurma	1	8	“Maddi durumu zayıf bireylerin yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için illegal yollara başvurusu zorbalık yapmalarını kolaylaştırmaktadır.” (E12)
Toplam		12	100	

Tablo 4-e incelendiğinde katılımcıların, ekonomik durumdan kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %84 oranında maddi imkansızlıklar, %8 oranında engellenmişlik hissi, %8 oranında illegal yollara başvurma sebepleri ile açıkladıkları görülmektedir.

3.3.7. Sosyokültürel Durumdan Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Katılımcılara göre sosyokültürel durumdan kaynaklı akran zorbalığı nedenleri Tablo 4-f’de gösterilmiştir.

Tablo 4-f

Sosyokültürel Durumdan Kaynaklı Akran Zorbalığı Algısı

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Kültürel farklılıklar	3	30	“Sosyokültürel olarak bireylerin düşünce ve yargıları kültürden kültüre farklılık gösterebildiğinden zorbaca davranışlar da bu durumdan etkilenmektedir.” (E5)
2	Popüler olma isteği	3	30	“Öğrencilerin çevrelerinde popüler olmak istemeleri zorbalık yapmalarının önünü açabilmektedir.” (E2)
3	Liderlik sevdası	2	20	“Öğrencilerin liderlik sevdası, bazı öğrencilere zorbalık yapmalarına neden olmaktadır.” (E3)
4	Eğitim düzeyinin düşüklüğü	1	10	“Sosyokültürel açıdan eğitim düzeyi düşük aile çocukları zorbalığa yatkın olabilmektedirler.” (E1)
5	Toplumsal duyarsızlık	1	10	“Toplumun zorbalığa tepki göstermeyip duyarsız kalması, zorbaca davranışların görülmesinde artışa yol açabilmektedir.” (E12)
Toplam		10	100	

Tablo 4-f incelendiğinde katılımcıların, sosyokültürel durumdan kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; %30 oranında kültürel farklılıklar, %30 oranında popüler olma isteği, %20 oranında liderlik sevdası, %10 oranında eğitimsizlik, %10 oranında toplumsal duyarsızlık sebepleri ile açıkladıkları görülmektedir. Katılımcılardan ikisi bu soruyu yanıtlamamıştır.

3.4. Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

İlgili araştırmanın dördüncü sorusu “Akran zorbalığının üstesinden gelinmesi için neler yapılmalıdır?” şeklindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar Tablo 5’te görülmektedir.

Tablo 5

Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%
1	Öğretmenler açısından	19	21
2	Okul yönetimi açısından	14	15
3	Veliler açısından	14	15
4	Öğrenciler açısından	13	14
5	Sosyal medya kullanımı açısından	12	13
6	Sosyokültürel durum açısından	10	11
7	Ekonomik açıdan	10	11
Toplam		92	100

Bu yanıtlar aşağıda Tablo 5-a, Tablo 5-b, Tablo 5-c, Tablo 5-ç, Tablo 5-d, Tablo 5-e ve Tablo 5-f’de detaylıca ele alınmıştır.

3.4.1. Öğretmenler açısından akran zorbalığının üstesinden gelinmesine yönelik çözüm önerileri

Katılımcıların öğretmen perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-a’da özetlenmiştir:

Tablo 5-a

Öğretmenler Açısından Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Öğrenci sorunlarına eğilme	7	37	“Öğretmenler zorbaca davranışlarda bulunan öğrencilerin sorunlarına eğilerek, olumsuz durumların yaşanmasını önlemelidirler.” (E2)
2	Etkili iletişim kurma	6	31	“Öğretmenler öğrencilerle etkili iletişim kurarak, sorunları ortaya çıkmadan çözüme kavuşturmalıdırlar.” (E4)
3	Rehberlik-bilinçlendirme	3	16	“Öğretmenler tarafından öğrenciler zorbalıkla mücadele konusunda bilinçlendirilmelidir.” (E12)
4	İdare ve veliler ile iş birliği yapma	3	16	“Öğretmenler okul idaresi ve velilerle sürekli iş birliği yaparak, zorbalığın ortaya çıkmasına engel olmalıdırlar.” (E7)
Toplam		19	100	

Tablo 5-a incelendiğinde katılımcıların, öğretmen perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerilerini; %37 oranında öğrenci sorunlarına eğilme, %31 oranında etkili iletişim, %16 oranında rehberlik-bilinçlendirme, %16 oranında idare ve velilerle iş birliği yapma olarak sıraladıkları görülmektedir.

3.4.2. Okul Yönetimi Açısından Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların okul yönetimi perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-b’de özetlenmiştir:

Tablo 5-b

Okul Yönetimi Açısından Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Rehberlik-bilinçlendirme	6	43	“Okul yönetimi zorbalıkla mücadeleyi okul kültürüne yerleştirerek, öğrencilere bu konuda sürekli bir rehberlik hizmeti sağlamalıdır.” (E10)
2	Ceza-yaptırım uygulama	5	36	“Okul yönetimi zorba bireylere gerekli uyarı ve yaptırımları zamanında uygulamalıdır.” (E12)
3	Velilerle iş birliği yapma	2	14	“Okul yönetimi akran zorbalığını önlemek için velilerle sürekli bir iş birliği içerisinde olmalıdır.” (E3)
4	Sosyal faaliyetlere teşvik etme	1	7	“Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun sosyal faaliyetlere katılımları teşvik edilmelidir.” (E2)
Toplam		14	100	

Tablo 5-b incelendiğinde katılımcıların, okul yönetimi perspektifinden akran zorbalığının çözümüne önerilerini; %43 oranında rehberlik-bilinçlendirme, %36 oranında ceza-yaptırım uygulama, %14 oranında velilerle iş birliği yapma, %7 oranında sosyal faaliyetlere teşvik etme olarak sıraladıkları görülmektedir.

3.4.3. Veliler Açısından Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların veliler perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-c'de özetlenmiştir:

Tablo 5-c

Veliler Açısından Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Bilinçli olma	6	43	"Velilere okul koordinesinde eğitimler verilerek zorbalıkla mücadele konusunda bilinçli olmaları sağlanabilir." (E7)
2	İdare ve öğretmenlerle iş birliği yapma	5	36	"Veliler, idare ve öğretmenlerle iş birliği yaparak olası olumsuzlukların önüne geçilmesini sağlayabilirler." (E8)
3	Rol model olma	3	21	"Veliler öğrencilerine davranışlarıyla rol model olmalı ve onları zorbalığın olumsuzlukları hakkında bilinçlendirmelidirler." (E1)
Toplam		14	100	

Tablo 5-c incelendiğinde katılımcıların, veliler perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerilerini; %43 oranında bilinçli olma, %36 oranında idare ve öğretmenlerle iş birliği, %21 oranında rol model olma olarak sıraladıkları görülmektedir.

3.4.4. Öğrenciler Açısından Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların öğrenci perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-ç'de özetlenmiştir:

Tablo 5-ç

Öğrenciler Açısından Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Empati kurma	5	39	"Öğrencilere, zorbalık mağduru öğrencilerin neler hissettiklerini anlamaları için empati kurmalarına yardımcı olacak rol değişim çalışmaları yaptırılmalıdır." (E8)
2	Akran arabuluculuğu	3	23	"Öğrencilerin akran arabuluculuğu yapmaları teşvik edilerek zorbalık davranışları engellenebilir." (E2)
3	Destek isteme	3	23	"Öğrenciler zorbalığa maruz kaldıklarında okul idaresi ve öğretmenlerden destek istemelidirler." (E7)
4	Öz saygı gelişimi	2	15	"Öğrencilerin öz saygı gelişimlerinin sağlanması zorbalık davranışlarının önlenmesini sağlayabilir." (E1)
Toplam		13	100	

Tablo 5-ç incelendiğinde katılımcıların, öğrenci perspektifinden akran zorbalığının üstesinden çözümüne ilişkin önerilerini; %39 oranında empati kurma, %23 oranında akran arabuluculuğu, %23 oranında destek isteme, %15 oranında öz saygı gelişimi olarak sıraladıkları görülmektedir.

3.4.5. Sosyal Medya Kullanımı Açısından Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların sosyal medya kullanımı perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-d’de özetlenmiştir:

Tablo 5-d

Sosyal Medya Kullanımı Açısından Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Sosyal medyanın bilinçli-kontrollü kullanımı	9	75	“Öğrencilerin sosyal medyayı bilinçli ve kontrollü biçimde kullanmaları teşvik edilmelidir.” (E4)
2	Zararlı içeriklere erişimin kısıtlanması	3	25	“Sosyal medya platform yöneticileri ve tasarımcılarından zararlı içeriklere erişimin kısıtlanmasına yönelik yardım istenebilir.” (E12)
Toplam		12	100	

Tablo 5-d incelendiğinde katılımcıların, sosyal medya kullanımı perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerilerini; %75 oranında sosyal medyanın bilinçli-kontrollü kullanımı, %25 oranında zararlı içeriklere erişimin kısıtlanması olarak sıraladıkları görülmektedir.

3.4.6. Sosyokültürel Durum Açısından Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların sosyokültürel durum perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-e’de özetlenmiştir:

Tablo 5-e

Sosyokültürel Durum Açısından Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Kültürel farklılıklara saygılı olma	6	60	“Sosyokültürel açıdan öğrencilerin kültürel farklılıklara saygılı olmaları teşvik edilebilir.” (E5)
2	Ayrıştırıcı söylem kullanmama	2	20	“Öğrenciler birbirlerine ayrıştırıcı söylem kullanmamaları konusunda yönlendirilebilir.” (E6)
3	Aile eğitimleri	2	20	“Halk eğitim merkezleri bünyesinde okullarda zorbalığın önlenmesine yönelik aile eğitimleri düzenlenebilir.” (E12)
Toplam		10	100	

Tablo 5-e incelendiğinde katılımcıların, sosyokültürel durum perspektifinden akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerilerini; %60 oranında kültürel farklılıklara saygılı olma, %20 oranında ayrıştırıcı söylem kullanmama, %20 oranında aile eğitimleri olarak sıraladıkları görülmektedir. Katılımcılardan ikisi bu soruyu yanıtlamamıştır.

3.4.7. Ekonomik Açıdan Akran Zorbalığının Üstesinden Gelinmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların ekonomik perspektiften akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerileri Tablo 5-f’de özetlenmiştir:

Tablo 5-f

Ekonomik Açıdan Akran Zorbalığının Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri

Sıra	Kodlar	f	%	Örnek Cümle
1	Maddi yardım	6	60	“Ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin asgari ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla maddi yardım etkinlikleri düzenlenebilir.” (E11)
2	Meslek edindirme-istihdam	2	20	“Ekonomik açıdan dezavantajlı konumdaki ailelerin ihtiyaçlarını illegal yollar yerine yasal yollardan karşılamaları adına meslek edinmeleri sağlanarak istihdam edilmelerine yardımcı olunabilir.” (E12)
3	Yardım kuruluşlarına yönlendirme	2	20	“Maddi durumu zayıf aileler yardım kuruluşlarına yönlendirilebilir.” (E7)
	Toplam	10	100	

Tablo 5-f incelendiğinde katılımcıların, ekonomik perspektiften akran zorbalığının çözümüne ilişkin önerilerini; %60 oranında maddi yardım, %20 oranında meslek edindirme-istihdam, %20 oranında yardım kuruluşlarına yönlendirme olarak sıraladıkları görülmektedir. Katılımcılardan ikisi bu soruyu yanıtlamamıştır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında görevli eğitimcilerin görüşlerine başvurularak yapılmıştır. Araştırmacılar ortaöğretim kurumlarındaki eğitimcilerin; zorbalık kavramına ilişkin algılarını, öğrencilerin maruz kaldıkları akran zorbalığı türlerini, öğrenciler arasındaki akran zorbalığının nedenlerini ve buna ilişkin çözüm önerilerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmanın bulgularına ilişkin yorumlar aşağıdaki gibidir:

Araştırmacılar, eğitimcilerin zorbalık kavramını; 1) Şiddet-askı-tehdit, 2) Bilinçli eylem, 3) Rahatsız edici-kaba ve itici davranış, 4) Mobbing, 5) Sürekli tekrarlayan, 6) Haz alma, 7) Magandalık, 8) Empati yoksunluğu şeklinde algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya ilişkin alan yazını incelendiğinde zorbalık kavramının ne olduğuna dair benzer tanımlamaların yapıldığı görülmüştür. Zorbalık; güçlü bireylerin kişisel çıkarlarını korumak adına zayıf ve savunmasız bireylere fiziksel, psikolojik, sözel vb. biçimlerde rahatsız ederek zarar vermesidir (Besag, 1993). Furniss’e (2000) göre zorbalık, bir öğrencinin ya da bir grubun diğer öğrenci ya da gruplara sürekli olarak ve bilinçli bir biçimde baskı kurması durumudur. Borgen ve diğerleri (2021), zorbalığın kasıtlılık, tekrarlılık ve güç dengesizliği içerdiğini belirtmektedirler. Bunların yanında Gürhan (2017), zorbalığı güç ilişkisi çerçevesinde değerlendirerek; güçlü olanların güçsüz olanlara karşı fiziksel, sosyal, psikolojik ve zihinsel yönlerden zarar vermesi durumunu zorbalık olarak ifade etmektedir.

Araştırmacılar, katılımcıların akran zorbalığı türlerini; 1) Fiziksel, 2) Duygusal-psikolojik, 3) Sözel, 4) Siber zorbalık olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Alan yazını incelendiğinde yapılan çalışmayla benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Elliott (1997), zorbalık türlerini; fiziksel, sözel, duygusal ve tehdit edici olarak sıralamıştır. Bayar ve Balcı (2023), akran zorbalığının türlerini; fiziksel, psikolojik, sözel ve siber/sanal zorbalık şeklinde ortaya koymaktadırlar.

Akran zorbalığı, öğrencileri çeşitli açılardan etkileyebilmektedir. Araştırmacılar çalışmalarında, katılımcıların akran zorbalığı nedenlerini 1) Velilerden kaynaklı, 2) Öğrencilerden kaynaklı, 3) Sosyal medyadan kaynaklı, 4) Okul yönetiminden kaynaklı, 5) Öğretmenlerden kaynaklı, 6) Ekonomik kaynaklı ve 7) Sosyokültürel durumdan kaynaklı şeklinde sıraladıkları sonucuna varmışlar. Keskin (2010), zorbalığın nedenlerini; aile hayatı, cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik durumla ilişkilendirmektedir. Aile hayatı ve sosyoekonomik durum gibi nedenler araştırmanın sonuçları ile benzerlik gösterirken cinsiyet ve yaş gibi nedenler araştırmanın sonuçlarıyla farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların, katılımcıların zorbalığa ilişkin tutumları ve bilgi düzeylerindeki değişkenlikten kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Greenwood ve Martin (2000), araştırma bulgularından farklı olarak sınıf ortamını ön plana çıkartmıştır. Öğretmenlerin beklentilerini öğrencilere yeterince aktaramamalarının akran zorbalığına sebep olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmacılar, katılımcıların velilerden kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; olumsuz rol model olma, şiddeti meşrulaştırma, diyalog-iletişim eksikliği, ilgisizlik-ihmal etme ve otoriter davranma olarak belirttikleri sonucuna ulaşmışlar. Hoşgörür ve Orhan'a (2017) göre velilerden kaynaklı akran zorbalığı; velilerin eğitim seviyesinden, çocuklarını yetiştirme biçimlerinden, aile içi şiddetten ve çocukların parçalanmış ailelere mensup olmasından etkilenmektedir. Çetin (2024), aile tarafından verilmeyen sosyal desteğin öğrencilerin zorbalık yapmalarını veya zorbalığa maruz kalmalarını artırdığını ifade etmektedir. Buna karşılık, araştırma bulgularından farklı olarak Özen (2006), ailelerin çocuk yetiştirme şekillerinin akran zorbalığına etkilerini incelediği çalışmasında, aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ile çocuklar üzerindeki yoğun kontrol mekanizmalarının, akran zorbalığını tetikleyici bir risk faktörü oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Muscarì'ye (2002) göre çocuklara aşırı biçimde serbestlik tanıyan aile ortamı, onları akran zorbalığına açık hâle getirmektedir. Yine Karabuğa ve diğerleri (2023), aileden kaynaklı akran zorbalığının bir nedeninin de çocukların evde maruz kaldıkları şiddet olduğunu belirtmektedir.

Araştırmada, öğrencilerden kaynaklı akran zorbalığı nedenleri; güç gösterisi, özgüven düşüklüğü, kıskançlık, ergenlik problemleri ve kişilik problemleri şeklinde sıralanmıştır. Alan yazınına bakıldığında araştırmaya benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Baumann ve Del Rio'ya (2005) göre öğrencilerin güven problemi yaşamaları veya zorbanın hedefi olduklarını düşünmeleri akademik yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Akgün (2005), kendini güçlü hisseden öğrencinin karşısındakine zarar vermeye meyilli olduklarını ifade etmektedir. Wolke ve diğerleri (2015), çocuklukta maruz kalınan zorbalığın, ergenlik döneminde de duygusal problemlere neden olduğunu belirtmektedir. Nansel ve diğerleri (2001), zorbalığa maruz kalan öğrencilerin kişilik olarak arkadaş edinmekte sıkıntı çeken, sosyal yönleri zayıf ve yalnız olma gibi niteliklere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşılık, Karabuğa ve diğerleri (2023), meslek lisesi öğretmenleriyle yaptıkları araştırmada, öğrenci kaynaklı akran zorbalığının nedenlerini; dikkat çekme, empati yoksunluğu, akademik yönden başarısız olma ve fiziksel üstünlük olarak ortaya koymuştur. Buradaki farklılığın, katılımcıların bulundukları okul türü ve karşılaştıkları problemlerin çeşitliliği ile açıklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmacılar, katılımcıların sosyal medyadan kaynaklı akran zorbalığı nedenlerini; kötü örnek olma, bilinçsiz-kontrolsüz kullanım, şiddet içeren oyunlar ve yalancı mutluluk olarak sıraladıkları sonucunu elde etmişler. Otrar ve Ökte (2014), ergenlerin zorbalık davranışlarını sanal ortam ve okul ortamına taşımalarında sosyal medyanın etkisine değinmiş ve sosyal medyanın nefret içerikli söylemlerin üretim alanı olduğunu belirtmişler. Guiora ve Park (2017), sosyal medya ortamında özgür ifade sınırı bulunmasının bireylerin birbirlerine ırkçı, aşağılayıcı ve şiddet içeren paylaşımlar yapmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Araştırma bulgularından farklı olarak Molnar (2022), gençlerin sosyal medya ortamını alternatif bir güç ve şiddet dili oluşturma alanı olarak gördüklerini belirtmektedir. Spadina ve Ljubic (2022), sosyal medya yardımıyla gerçekleştirilen damgalama ve ifşaların, siber zorbalığın farklı formlarda görülmesine sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların siber zorbalığa ilişkin farkındalık eksikliklerinin olması ya da siber zorbalıkla ilgili anlamlı deneyimler yaşamamış olmaları sebebiyle siber zorbalığa ilişkin anlamlı bir bulguya ulaşamadığı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada, akran zorbalığının okul yönetiminden kaynaklı nedenleri; öğrencilere eşit davranmama, ilgisiz kalma-görmezden gelme, otorite eksikliği, ceza vermeme ve kişisel bilgilerin

korunmaması olarak belirlenmiştir. Bu problemlerin akran zorbalığının ortaya çıkmasını kolaylaştırdığına değinmişler. Öğülmüş (2006), okullarda yaşanan şiddetin önemli bir problem olduğuna değinmekte ve eğitimcilerin bu konuyla çok az ilgilendiklerini ifade etmektedir. Araştırma bulgularından farklı olarak alan yazınında, okul yöneticilerinin akran zorbalığına ilişkin yeterli düzeyde farkındalığa sahip olmamaları (Aksoy, 2019) ve okul iklimi ile okul kültürünün olumsuzluğu (Cornell & Lacey, 2013) gibi farklı bulgulara sahip araştırmalar da olduğu görülmektedir.

Araştırmada, öğretmenlerden kaynaklı akran zorbalığı nedenleri; umursamama-görmezden gelme, ayrımcılık yapma, öğrencileri bilinçlendirmeme, öğrencileri rencide etme ve öğrencileri tanımama olarak ifade edilmiştir. Araştırmanın bulgularına benzer olarak Burger ve diğerleri (2022), öğretmenlerin zorbalık davranışını bilinçli olarak görmezden gelmelerinin zorbalık yapanları cesaretlendirdiğini ve daha da güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularından farklı olarak öğretmenlerin zorbalığın ne olduğunu bilmemeleri ve farkına varmamaları, zorbalığın önlenmesinin önündeki en büyük engellerden biridir (O'Brien vd., 2024; Kartal ve Bilgin, 2008).

Yapılan araştırmada, katılımcılar tarafından ekonomik kaynaklı akran zorbalığı nedenleri; maddi imkansızlıklar, engellenmişlik hissi ve illegal yollara başvurma olarak sıralanmıştır. Özkan ve Çiftçi (2010), düşük sosyoekonomik seviyedeki öğrencilerin akran zorbalığına daha çok maruz kaldıklarını belirtmişler. Şahin ve diğerlerine (2009) göre düşük ekonomik çevrelerde bulunan öğrencilerin sevmeye ve sayılma gereksinimlerini yeterli düzeyde karşılayamamaları durumunda, kendilerini görünür kılmak için zorbalığa başvurabildiklerini ifade etmişler. Handayani ve diğerleri (2023), ekonomik eşitsizliklerin zorbalığın yayılmasında büyük katkısı olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, Glover ve diğerleri (2000), akran zorbalığı ile ekonomik durum arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ifade etmektedir. Bu durumun çalışmaların kapsam sınırlılığı, nicel ve karma çalışmaların azlığı, araştırmanın yapıldığı çevrenin özellikleri vb. sebeplerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılara göre akran zorbalığının sosyokültürel durumdan kaynaklı nedenleri; kültürel farklılıklar, popüler olma isteği, liderlik sevdası, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve toplumsal duyarsızlık olarak ifade edilmiştir. Kartal ve Bilgin (2012), zorbalık davranışının din, dil, ırk, cinsiyet, sosyal sınıf gibi sosyokültürel farklılıklardan etkilendiğini ifade etmektedir. Ural ve Özteke (2007), zorbaların başkalarını yönetmeyi sevdiklerini, başkalarına üstünlük kurmayı istediklerini, zayıf vicdani duygulara sahip olduklarını ve farklılıklara tahammül edemediklerini ifade etmektedir. Araştırma bulgularından farklı olarak Karataştan ve Akcan (2023), mülteci çocuklara yönelik yaptıkları araştırmada, dil kaynaklı iletişim sorunları ile uyum sağlama problemlerinin zorbalık vakalarına neden olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Katılımcılar, akran zorbalığının çözümüne ilişkin çeşitli öneriler sunmuşlardır. Katılımcıların, öğretmenler perspektifinden çözüm önerileri; öğrenci sorunlarına eğilme, etkili iletişim kurma, rehberlik-bilinçlendirme ile idare ve velilerle iş birliği yapma olarak sıralanmıştır. Bacanlı ve Çakıt'a (2020) göre öğretmenlerin problem ve çatışma çözme ile karar verme becerilerini geliştirmek adına hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Ayrıca, Hoşgörür ve Orhan (2017), öğretmenlerin zorbalık ve şiddet konusunda farkındalıklarının artırılması için bilgilendirilmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Araştırma bulgularından farklı olarak O'Brein ve diğerleri (2024), zorbalığın önlenmesi için hizmet öncesi eğitimden başlanmak üzere öğretmenlerin zorbalığa ilişkin farkındalıklarını artırıcı eğitimler yapılmasının önemini vurgulamışlar. Aldrup ve diğerleri (2022), öğretmenlerin empati kurma yeteneklerinin zorbalığın önlenmesi açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, öğretmenlerin zorbalığa ilişkin farkındalıklarının önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmada, okul yönetimi perspektifinden çözüm önerileri; rehberlik-bilinçlendirme, ceza-yaptırım uygulama, velilerle iş birliği yapma ve sosyal faaliyetlere teşvik etme olarak ifade edilmiştir. Wilson (2009), öğrencileri sosyal etkinliklere yönlendirmenin, öğrencilerin hem okula olan aidiyetlerini artırdığını hem de olumlu sosyal becerilerini geliştirdiğini ifade etmektedir. Hoşgörür ve Orhan'a (2017) göre okul idarelerinin

akran zorbalığını önlemeleri için sorunlu öğrencilerin sorunlarının kaynağına inilmeli, öğrencilere değer verilmeli ve öğrencilerle velilerine birlikte psikolojik destek sağlanmalıdır. Diğer yandan, araştırmanın bulgularından farklı olarak Siddiqui ve diğerleri (2023), okul yönetimlerinin zorbalara karşı mağdurları güçlendirmenin önemine değinmişler. Thornberg ve Delby (2019), okul yönetimlerinin zorbalık karşısında tutarsız ve çelişkili davranmamaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Okul yönetimleri zorbalığın önlenmesinde yaşanabilecek olumsuzlukları öngörmeli ve önleyici stratejiler geliştirmelidir.

Katılımcılar, veliler perspektifinden çözüm önerilerini; bilinçli olma, idare ve öğretmenlerle iş birliği yapma ve rol model olma şeklinde belirtmişler. Kartal ve Bilgin (2007,) zorbalığın önlenmesine yönelik ailelerin okul yönetimi, öğretmenler ve öğrencilerle yapacakları iş birliğinin önemli olduğunu belirtmişler. Karaboğa (2019), ailelerin çocuklarına toplumsal değerleri öğretmelerinin, çocuklarının olumlu sosyal ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olacağını ifade etmektedir. Çarkıt ve Bacanlı (2020), ebeveynler için düzenli aile eğitim programları düzenlenerek onları bilinçlendirmenin önemine değinmiştir.

Katılımcılar, öğrenciler perspektifinden çözüm önerilerini; empati kurma, akran arabuluculuğu, destek isteme ve öz saygı gelişimi şeklinde sıralamışlardır. Bakır ve Elma (2023), zorbalığın önlenmesi için öğrencilere empati kurmayı öğretmenin, duygularının farkında olmalarını sağlamanın ve etkili iletişim becerileri kazandırmanın önemine değinmişler. Yine Çarkıt ve Bacanlı (2020), okullarda uygulanacak psikoeğitim programlarıyla öğrencilere zorbalık hakkında eğitim verilerek onlara farkındalık kazandırılabilirliğini belirtmektedir. Farklı olarak Karataş (2011), zorbalığın yapıldığı ortamda olup zorbalık davranışına dahil olmayan ve seyirci olarak adlandırılan öğrencilerin, yapılan zorbalığı önlemeye teşvik edilmeleri gerektiği üzerinde durmuştur.

Katılımcılar, sosyal medya kullanımı perspektifinden çözüm önerilerini; sosyal medyanın bilinçli-kontrollü kullanımı ve zararlı içeriklere erişimin kısıtlanması olarak sıralamışlardır. Ökte (2014), öğrencilere sosyal medyada yer alan sitelerin güvenli ve etkin kullanımı ile ilgili bilgi verilmesinin önemine değinmiştir. Baş ve Özeren (2021), araştırma ile benzer bulgulara ulaşmıştır. Elde edilen bulgulardan farklı olarak Ademiluyi ve diğerleri (2022), sosyal medya kullanımından kaynaklı zorbalığın önlenmesi için sosyal destek uygulamalarının önemine değinmektedirler.

Araştırmada, katılımcılar sosyokültürel durum perspektifinden çözüm önerilerini; kültürel farklılıklara saygılı olma, ayrıştırıcı söylem kullanmama ve aile eğitimleri olarak ortaya koymuşlardır. Yelboğa ve Koçak'a (2019) göre sosyal çevrelerinde ve aile içerisinde değerli oldukları hissettirilen çocuklar daha az şiddet olaylarına karışmaktadır. Atamtürk (2019), araştırmanın bulgularından farklı olarak, sınıflarda iş birlikli öğrenme ve grup çalışmaları yapmanın kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin kaynaşmasını artırarak zorbalığın önlenmesine yardımcı olabileceğini belirtmektedir.

Yapılan araştırmada, katılımcılar ekonomik perspektiften çözüm önerilerini; maddi yardım, meslek edindirme-istihdam ve yardım kuruluşlarına yönlendirme şeklinde sıralamıştır. Bayar ve Balcı'ya (2023) göre insanların refah düzeyinin artırılmasına yönelik önlemler alınmalıdır. Araştırma bulgularından farklı olarak Glover ve diğerleri (2000) ile Baş ve Özeren (2021), gelir düzeyi ile zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını ifade etmektedir. Onlara göre bireylerin ailelerinin gelir düzeyi ister yüksek ister düşük olsun bireyler zorba veya mağdur rolünde olabilmektedir.

Elde edilen bulgular ışığında akran zorbalığının önlenmesi için başta okul idareleri ve öğretmenler olmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı'na önemli görevler düşmektedir. Akran zorbalığını önlemek için yapılan çalışmalar olsa da konu derinlemesine ele alınmalı ve zorbalığın önlenmesi için daha etkin ve caydırıcı önlemler alınmalıdır. Gerekli hâllerde yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Öğrencilere, okul yönetimi ve öğretmenler tarafından etkin rehberlik yapılması ve sürece velilerin de katılması akran zorbalığının erken tespiti ve önlenmesi için önemlidir. Olumlu okul iklimi oluşturularak öğrencilerin empati duygularının gelişiminin sağlanması ve öğrencilerin akran zorbalığını özendiren sosyal medya içeriklerine erişimlerinin kısıtlanması akran zorbalığının önlenmesi açısından önem arz etmektedir.

4. 1. Çalışmanın Özgün Katkısı

Son yıllarda yapılan bazı çalışmalara bakıldığında Özen ve Aslan (2024), Sulak ve diğerleri (2022), Akpınar ve Akpınar (2022), Baloglu ve diğerleri (2023), Altun ve diğerleri (2022) çalışmalarında genel olarak ortaöğretim öncesi öğretmen ve öğrencilerin deneyimlerine odaklanmaktadır. Araştırmada, ortaöğretim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin akran zorbalığının nedenlerine ve çözüm yollarına ilişkin görüşlerinin sistemli olarak incelenmesi, akran zorbalığıyla ilgili okul içi politika ve uygulamaların nasıl oluşturulduğunun anlaşılması açısından önemlidir. Zorbalıkla mücadele yöntemleri eğitimciler arasında farklılık gösterdiğinden, farklı yöntemlerin analiz edilmesi zorbalığa ilişkin etkili müdahale yöntemlerinin tespit edilmesine katkı sunarken bu doğrultuda etkili eğitim politikalarının belirlenmesine de yardımcı olabilir. Yönetici ve öğretmenlerin zorbalığa ilişkin bilgi eksikliklerinin, zorbalığa ilişkin tutumlarının ve zorbalığa dair eğitim ihtiyaçlarının belirlenerek hizmet içi eğitim programlarının tasarlanmasına katkı sunabilir. Ayrıca okul temelli akran zorbalığı tespit ve önleme politikalarının oluşturulmasında politika geliştiricilere somut veriler sunabilir.

4. 2. Politika Önerileri

Ulusal düzeyde; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından zorbalığın tespiti ve önlenmesi için hedef, sorumluluklar ve izlemeyi içeren ulusal düzeyde stratejiler belirlenebilir. Müfredata akran zorbalığı ve akran zorbalığının önlenmesi dersi eklenebilir. Medya ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılarak akran zorbalığını önlemeye yönelik ülke geneli etkinlikler yapılabilir.

Okul düzeyinde; akran zorbalığının azaltılmasına yönelik akran arabuluculuğu uygulaması yapılabilir. Okul yönetimi ve rehberlik servisi koordinesinde yönetim, öğretmenler, öğrenciler ve velilerden oluşan zorbalık izleme ve önleme birimleri oluşturulabilir.

Aileler düzeyinde; velilerin akran zorbalığıyla mücadelede okul yönetimi ve öğretmenlerle birlikte etkin rol almalarını sağlayacak eğitimler düzenlenebilir.

4. 3. Uygulayıcılar İçin Çıkarımlar

Akran zorbalığıyla mücadelede akran zorbalığının ne olduğunun iyi bilinmelidir. Bu bağlamda akran zorbalığını tespit edip önleyebilmek için, öğrencilerde aniden gerçekleşen davranış değişikliklerini göz ardı etmemek önemlidir. Öğrencilerle etkili bir iletişim kurarak onların sorunlarına eğilmek ve rehberlik etmek sorunun çözümüne katkıda bulunabilir. Ailelerin zorbalığa karşı bilgilendirilmesi ve okul ile iş birliği yapmalarının sağlanması, zorbalığın tespiti ve önlenmesine yardımcı olabilir. Zorbalığı yapan ve zorbalık mağduru olan öğrencilerin psikolojik ve ekonomik açılarından desteklenmesi gereklidir. Öğrencilerin kültürel farklılıklar konusunda bilinçlendirilmesi ve kültürel farklılıklara saygılı olmalarının teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

4. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın nitel bir araştırma olarak gerçekleştirilmesi, Amasya ilinin Merzifon ilçesinde görev yapan 12 eğitimcinin görüşlerine dayanması, eğitimcilerin soruları idari kaygılarla yanıtlamış olabilmeleri ve sorulara öznel cevaplar vermiş olabilmeleri açısından araştırma birtakım sınırlılıklara sahiptir.

4. 5. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Yukarıda elde edilen sonuçlar ışığında araştırmacılar bazı önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler;

Kısa Vadeli Öneriler

- Okul yönetimleri öğretmen, öğrenci ve velilere yönelik zorbalıkla ilgili rehberlik-bilinçlendirme faaliyetleri düzenlemelidir.

- Okul yönetimleri ve öğretmenler, öğrencilerin olumlu arkadaşlık ilişkileri geliştirmelerine yönelik sosyal ve sportif etkinliklere katılımlarını teşvik etmelidir.
- Okul yönetimleri ve öğretmenler, öğrenciler arasında ayırım yapmamalı, öğrencilere eşit mesafede yaklaşmalı, öğrencilere adil davranmalı ve gerekli yaptırımları uygulama konusunda kararlı olmalıdır.
- Okul yönetimleri, öğretmenler ve veliler iş birliği yaparak öğrencilerin sosyal medyayı bilinçli, kontrollü ve sınırlı kullanmalarını sağlamalıdır.
- Öğrenciler, kültürel farklılıklar ile kültürel farklılıklara saygı duyma konularında bilinçlendirilmelidir.
- Öğretmenler sınıflarında çeşitli etkinlikler yaparak akran zorbalığıyla ilgili öğrenci farkındalıklarını artırmalı ve öğrencilere adil davranmalıdır.

Orta Vadeli Öneriler

- İl Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından öğrencilere akran arabuluculuğu, empati kurma ve öz saygı gelişimi konularında eğitimler düzenlenmelidir.
- Okul yönetimlerince zorbalığın erken tespitine ve önlenmesine yönelik öğretmen eğitimleri düzenlenmelidir.
- Ailelerin, öğrencilerin birinci derecede rol modeli olmasından dolayı akran zorbalığının önlenmesine yönelik Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde aile eğitimleri düzenlenebilir.
- Okul yönetimleri ve öğretmenler öncülüğünde düşük sosyoekonomik seviyedeki öğrencilere maddi açıdan destek sağlanmalıdır.
- Okul yönetimleri okullarda ideal bir okul iklimi oluşturarak akran zorbalığını engellemeli ve zorbalığın tespiti ve önlenmesi süreçlerinde ailelerin etkin katılımını sağlamalıdır.

Uzun Vadeli Öneriler

- Politika yapıcılar, bireylerin yaşamsal ihtiyaçlarını illegal yollar yerine legal yollarla karşılayabilmeleri için onlara sosyal destek ve istihdam projeleri geliştirmelidir.
- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından akran zorbalığını engelleyici politikalar belirlenerek ivedi biçimde bu politikalar hayata geçirilmelidir.
- Sosyal medyada, zorbalığa teşvik edici içeriklere erişimin engellenmesi konusunda politika yapıcılar tarafından yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

4. 6. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırmada nitel yöntem kullanılmış olup yeni yapılacak çalışmalarda daha detaylı sonuçlar elde edilmesi bakımından nicel araştırma yöntemi ya da karma yöntem kullanılabilir.
- Araştırma daha büyük şehirlerde ve daha fazla katılımcı ile yapılabilir.
- Araştırma, öğretmenlerin kendilerini daha rahat hissedebilecekleri ortamlarda yapılabilir.
- Öğretmenlerin siber zorbalığa ilişkin farkındalıklarını artırıcı çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça/Reference

- Ademiluyi, A., Li, C., & Park, A. (2022). Implications and preventions of cyberbullying and social exclusion in social media: systematic review. *JMIR formative research*, 6(1), e30286. DOI: [10.2196/30286](https://doi.org/10.2196/30286)
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. (Yayın No. 159978) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Akpınar, A., & Akpınar, A. (2022). İlköğretim okullarında akran zorbalığına dair öğretmen görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(9), 215-231.
- Aksoy, G. (2019). *Okullarda yaşanan akran zorbalığının nedenlerine ve müdahale yöntemlerine ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri* (Yayın No. 552440) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aldrup, K., Carstensen, B., & Klusmann, U. (2022). Is empathy the key to effective teaching? A systematic review of it's association with teacher-student interactions and student outcomes. *Educational Psychology Review*, 34(3), 1177–1216. <https://doi.org/10.1007/s10648-021-09649-y>
- Altun, F., Karahan, D., Yavrutürk, A. R. & Köse, N. (2022). Lise öğretmenlerinin ve öğrencilerinin zorbalık algılarının incelenmesi. *Mavi Atlas*, 10(1), 151-181. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.1063630>
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Arnarsson, A., Nygren, J., Nyholm, M., Torsheim, T., Augustine, L., Bjereld, Y., Markkanen, I., Schnohr, C. W., Rasmussen, M., Nielsen, L., & Bendtsen, P. (2020). Cyberbullying and traditional bullying among Nordic adolescents and their impact on life satisfaction. *Scand J Public Health*, 48(5), 502-510. DOI: 10.1177/1403494818817411
- Arslan, S., & Savaşer, S. (2009). Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2, 118-123.
- Aslan, M., & Polat, M. O. (2023). Tüm boyutlarıyla akran zorbalığı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 43-82.
- Atamtürk, M. S. (2019). *Türk ve Suriyeli çocuklarda benlik saygısı, akran zorbalığı ve sosyal destek* (Yayın No: 587039) [Yüksek lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8592/106821>
- Ayran, G., & Çelebioğlu, A. (2018). Ergenlerde akran zorbalığı ile büyümenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Researcher: Social Science Studies*, 6(3), 129–140.
- Bakır, G., & Elma, C. (2023). Ortaokullarda okul zorbalığını önleme politikaları: Okul yöneticilerinin görüşlerine dayalı bir inceleme. *SMART Journal*, 9(70), 3357-3371.
- Baloğlu, İ., Sarıkaya, F., Aylmazdır, B., & Kalkan Baloğlu, S. (2023). Temel eğitimde akran zorbalığına yönelik okul yöneticisi ve öğretmen görüşleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(5), 794–813.
- Baş, E., & Özeren, G. S. (2021). Ortaöğretimde akran zorbalığı, zorba/mağdur olmayı etkileyen kişisel ve çevresel unsurlar. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(86), 3419-3430.

- Batdı, V. (2021). Nitel verilerin toplanması ve analizi. B. Çetin, M. İlhan & M. G. Şahin (Eds.), *Eğitimde araştırma yöntemleri: Temel kavramlar, ilkeler ve süreçler içinde* (1. baskı, s. 201-228). Pegem Akademi Yayınları.
- Bauman, S., & Del Rio, A. (2005). Knowledge and beliefs about bullying in schools. *School Psychology International*, 26(4), 428-442.
- Bayar, A., & Balcı, M. (2023). Okul rehber öğretmenlerinin bakış açısından akran zorbalığı ve çözüm yolları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 87-105
- Besag, V. E. (1993). *Bullies and victims in schools* (3th published). Philadelphia Open University Press.
- Borgen, N. T., Olweus, D., Kirkeboen, L. J., Breivik, K., Solberg, M. E., Frones, I., Cross, D., & Raaum, O. (2021). The potential of anti-bullying efforts to prevent academic failure and youth crime. A case using the Olweus bullying prevention program (OBPP). *Prevention Science: Official Journal of the Society for Prevention Research*, 22(8), 1147-1158. <https://doi.org/proxy.yeditepe.edu.tr/10.1007/s11121-021-01254-3>.
- Buluç, B. (2005). Televizyonlarda yer alan şiddet içeren programların okulda şiddete etkisi ve şiddet önleme amacıyla okul yöneticilerinin alabileceği önlemler. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 7(14), 44-73.
- Burger, C., Strohmeier, D., & Kollerová, L. (2022). Öğretmenler zorbalıkta fark yaratabilir: Öğretmen müdahalelerinin öğrencilerin zaman içinde zorba, kurban, zorba-kurban veya savunucu rollerini benimsemeleri üzerindeki etkileri. *Gençlik ve Ergenlik Dergisi*, 51(12), 2312-2327. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01674-6>
- Chai, L., Xue, J., & Han, Z. (2020). Excessive weight and academic performance among Chinese children and adolescents: Assessing the mediating effects of bullying victimization and self-rated health and life satisfaction, *Children and Youth Services Review*, 119, 105586. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105586>
- Chrysanthou, G. M., & Vasilakis, C. (2020). Protecting the mental health of future adults: Disentangling the determinants of adolescent bullying victimisation. *Social Science & Medicine*, 253, 112942. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.112942>
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Sage.
- Cornell, D. G., & Lacey, A. (2013). The impact of teasing and bullying on schoolwide academic performance. *Journal of Applied School Psychology*, 29(3), 262-283. DOI:10.1080/15377903.2013.806883.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (3rd ed.). Sage.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 88-92.
- Çarkıt, E. & Bacanlı, F. (2020). Okullarda akran zorbalığı: Öğretmen görüşlerine göre nitel bir çalışma. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 2545-2583.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2011). Interpersonal cognitive distortions as a predictor of cyber victimization and bullying: A preliminary report in adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1064-80.
- Çetin, E. (2024). Algılanan sosyal desteğin akran zorbalığı mağduriyeti etkisinde boyun eğici davranışların aracı rolü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 262-276.
- Çubukçu, Z., & Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18(1), 37-64.

- Dempsey, A. G., Sulkowski, M. L., Nichols, R., & Storch, E. A. (2009). Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*, 46(10), 962-972.
- Denzin, N. K. (2009). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (1st ed.) Routledge.
- Donoghue, C., & Pascoe, C. J. (2023). A sociology of bullying: Placing youth aggression in social context. *Sociology Compass*, 17(4), e13071. <https://doi.org/10.1111/soc4.13071>
- Due, P., Holstein, B. E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., & Currie, C. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European journal of public health*, 15(2), 128-132. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki105>
- Elliott, M. (1997). *101 Ways of dealing with bullying* (1st ed.). Hodder Childrens's Book.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27), 31-42.
- Ergül Topçu, A. (2018). Okullarda akran zorbalığının yaygınlığı ve doğası üzerine bir derleme. *Kriz Dergisi*, 26(2)- 34-43. DOI: 10.1501/Kriz_0000000362.
- Evgin, D., & Bayat, M. (2020). The Effect of Behavioral System Model Based Nursing Intervention on Adolescent Bullying. *Florence Nightingale journal of nursing (Online)*, 28(1), 71-82. <https://doi.org/10.5152/FNJJN.2020.18061>
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Chicago Journals*, 17(1), 381-458.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research*, 20(1), 81-91.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It's not a crime - is it. *Education and The Law*, 12(1), 9-29.
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi* (Tez No. 226994) [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Gezer, M. (2021). Örneklem seçimi ve örnekleme yöntemleri. B. Çetin, M. İlhan & M. G. Şahin (Eds.), *Eğitimde araştırma yöntemleri: Temel kavramlar, ilkeler ve süreçler içinde* (1. baskı, s. 133-159). Pegem Akademi Yayınları.
- Glover, D., Gough, G., Johnson, M., & Cartwright, N. (2000). Bullying in 25 secondary schools: Incidence, impact and intervention. *Educational Research*, 42, 141-156. <https://doi.org/10.1080/001318800363782>
- Gökkaya, F., & Tekinsav Sütçü, S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimi ile empati düzeyleri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 43-70.
- Gratton, C., & Jones, I. (2014). *Research methods for sport studies* (3rd ed.). Routledge.
- Greenwood, C. W., & Martin, M. (2000). *Çocuğunuzun okulla ilgili sorunlarını çözebilirsiniz* (F. Zengin, Çev.). Sistem Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1995).
- Guiora, A. N., & Park E. (2017). Hatespeech on socialmedia. *UtahLawFacultyScholarship*, 3(45), 957-71.
- Gülay Ogelman, H. (2022) *Küçük çocuklarda saldırganlık ve zorbalık* (1. baskı). Nobel Yayınları.
- Gürhan, N. (2017). Her yönüyle akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Hemşireliği-Özel Konular*, 3(2), 175-81.

- Halliday, S., Gregory, T., Taylor, A., Digenis, C., & Turnbull, D. (2021). The impact of bullying victimization in early adolescence on subsequent psychosocial and academic outcomes across the adolescent period: A systematic review. *Journal of School Violence*, 20(3), 351–373. <https://doi.org/10.1080/15388220.2021.1913598>
- Handayani, A. A., & Falah, F. (2023). Bullying prevention in schools: Evaluating social, economic and technological interventions. *Journal of Health Literacy and Qualitative Research*, 3(2), 85-98.
- He, Y., Xie, G., Xie, G. D., Chen, L. R., Zhang, T. T., Yuan, M. Y., Li, H. Y., Chang, J. J., & Su, P. Y. (2022). Bidirectional associations among school bullying, depressive symptoms and sleep problems in adolescents: A cross-lagged longitudinal approach. *Journal of affective disorders*, 298(Part A), 590–598. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.11.038>
- Herge, W. M., La Greca, A. M., & Chan, S. F. (2016). Adolescent peer victimization and physical health problems. *Journal of Pediatric Psychology*, 41(1), 15–27.
- Hoşgörür, V., & Orhan, A. (2017). Okulda zorbalık ve şiddetin nedenleri ve önlenmesinin yönetimi (Muğla merkez ilçe örneği). *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 859-880.
- İlhan, M. (2021). Araştırmalarda iç ve dış geçerlik. B. Çetin, M. İlhan & M. G. Şahin (Eds.), *Eğitimde araştırma yöntemleri: Temel kavramlar, ilkeler ve süreçler* içinde (1. baskı, s. 229-259). Pegem Akademi Yayınları.
- Jasper, M. A. (1994). Issues in phenomenology for researchers of nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 19, 309- 314.
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391.
- Karabuğa, B., Aksu Çelik, Ş., & Şık, S. B. (2023). Meslek liselerinde yaşanan akran zorbalığına yönelik öğretmen görüşleri. *International Academic Social Resources Journal*, 8(45), 2063-2072. <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67693>
- Karataş, H. (2011). İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi (Yayın No: 304497) [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karataştan, A., & Akcan, E. (2023). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısından akran zorbalığı ve göçmen/mülteci çocuklar. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-15. <https://doi.org/10.30703/cije.1061680>
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: Okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık. *İlköğretim Online*, 7(2), 485–495.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığın nedenleri ile ilgili algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 25–48.
- Keskin, T. (2010). İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi. (Yayın No. 278793) [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kök, M., & Tanas Telci, H. (2018). Akran zorbalığı ve sosyal kaygı. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 10(37), 300-307. DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>
- Küpeli, H. D. (2020). Öğretmen adaylarının akran zorbalığına ilişkin görüşlerinin hikayeleştirilmiş durumlar ile incelenmesi (Yayın No. 626269) [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Limber, S. P., & Olweus, D. (2017). The Olweus bullying prevention program. In S. R. Jimerson, A. B. Nickerson, M. J. Mayer & M. K. Furlong (Eds.), *Handbook of school violence and school safety* (pp. 521-536). Routledge.

- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). Jossey Bass.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Miller, S. (2003). Analysis of phenomenological data generated wwith children as research participants. *Nurse Researcher*, 10(4), 68-82.
- Molnar, L. I. (2022). I didn't have the language: Young people learning to challenge gender-based violence through consumption of social media. *Youth*, 2(3), 318-338. <https://doi.org/10.3390/youth2030024>
- Morkan-Şahin, M., & Aral, N. (2023). Ergenlerin akran zorbalığı algıları ile öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 1106-1122.
- Muscari, M. E. (2002). Sticks and stones: The NP's role with bullies and victims. *Çocuk Sağlığı Dergisi*, 16(1), 22-28.
- Muslu, E. (2023). Akran zorbalığına ilişkin eğitimci görüşleri: Bursa Mustafakemalpaşa ortaokul yöneticileri ve öğretmenleri örneği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(5), 857-891.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Jama*, 285(16), 2094-2100. <https://doi:10.1001/jama.285.16.2094>
- O'Brien, S. O., Campbell, M. & Whiteford, C. (2023). A Review of factors affecting teacher intervention in peer bullying incidents: A call for more nuanced professional development. *Journal of School Violence*, 23(3), 308-318. <https://doi.org/10.1080/15388220.2023.2289117>
- Oliver, R., Oaks, I. N., & Hoover J. H. (1994). Family issues and interventions in bully and victim relationships. *The School Counselor*, 41(3), 199-202.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171-90.
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervten. *Current Directions in Psychological Science*, 4(6), 196-200.
- Otrar, M., & Ökte, A. (2014). Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 135-44.
- Ögel, K., Tarı, I., & Eke, C. Y. (2006). *Okullarda suç ve şiddeti önleme klavuzu* (Yayın No.17). Yeniden Yayınları. <https://www.ogelk.net/kilavuzlar/vio14.pdf>
- Öğülmüş, S. (2006). Okullarda şiddet ve alınabilecek önlemler. *Eğitime Bakış*, 2(7), 16-24.
- Ökte, A. (2014). Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medyaya yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayın No. 355906) [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özbaşı, D. (2019). Örneklem belirleme. K. Yılmaz & R. S. Arık (Eds.), *Eğitimde araştırma yöntemleri içinde* (1. baskı, 101-127). Pegem Akademi Yayınları.
- Özen, D. S. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 77-98.
- Özen, Ü. H., & Aslan, H. (2024). Akran zorbalığının nedenleri ve çözüm önerilerine ilişkin okul öncesi ve ilkökul öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 8(2), 39-57.

- Özkan, Y., & E. G., Çiftçi (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 533-551.
- Polat, O. (2021). *Şiddet* (3. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Qiu, H. L. (2021) Explore the factors of school sullyng from the Ecosystem Theory. *Open Access Library Journal*, 8, 1-10. DOI: [10.4236/oalib.1108165](https://doi.org/10.4236/oalib.1108165).
- Randall, P. (1997). Pre-school routes to bullying. In D.Tattum & G.Herbert (Eds.), *Bullying: Home, school and community* (pp. 5–16). London David Fulton Publisher.
- Roland, E., & Munthe, E. (1989). *Bullying: An international perspective* (1st ed.). London David Fulton Publisher.
- Salmon, G., James, A., & Smith, D. M. (1998). Bullying in schools: Self reported anxiety, depression, and self esteem in secondary school children. *British Medical Journal*, 317, 924-925.
- Selltiz, C., Wrightsman, L. S., & Cook, S. W. (1976). *Research methods in social relations* (3rd ed.). Rinehart and Winston.
- Siddiqui, S., Schultze-Krumbholz, A., & Hinduja, P. (2023). Practices for dealing with bullying by educators in Pakistan: Results from a study using the handling bullying questionnaire. *Cogent Education*, 10(2), 2236442. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2236442>
- Smith P. K., Talamelli, L., Cowie, H., Naylor, P., & Chauhan, P. (2004). Profiles of non-victims, escaped victims, continuing victims and new victims of school bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 74, 565–581.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (3. baskı). Anı Yayıncılık.
- Spadina, N., & Ljubic, S. (2023). Cyberbullying and digital exclusion as new forms of workplace mobbing. *Revija za evropsko pravo*, 25(2), 19-37. https://doi.org/10.56461/iup_rlr.2024.5.ch19
- Straub, R. H., & Cutolo, M. (2018). Psychoneuroimmunology developments in stress research. *Wiener Medizinische Wochenschrift*, 168(3-4), 76–84. doi:<https://doi.org/10.1007/s10354-017-0574-2>
- Sulak, S. E., & Altuntaş, Z. (2022). İlkokullarda yaşanan akran zorbalığının sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 128-143.
- Şahin, M., Demirağ, S., & Aykaç, F. (2009). Anasınıfı öğretmenlerinin akran zorbalığı ile ilgili algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 1-16.
- Terzi, Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: Kendini toparlama gücü. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(12), 73-82.
- Thornberg, R., & Delby, H. (2019). How do secondary school students explain bullying? *Educational Research*, 61(2), 142-160. <https://doi.org/10.1080/00131881.2019.1600376>
- Ural, B., & Özteke, N. (2007). *Okulda zorbalık* (1. baskı). Kök Yayınevi.
- Wolke, D., Baumann, N., Strauss, V., Johnson, S., & Marlow, N. (2015). Bullying of preterm children and emotional problems at school age: Cross-culturally invariant effects. *The Journal of Pediatrics*, 166(6), 1417-1422. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2015.02.055>
- Xue, J., Hu, R., Chai, L., Han, Z., & Sun, I. Y. (2022). Examining the prevalence and risk factors of school bullying perpetration among Chinese children and adolescents. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.720149>

- Yelboğa, N., & Koçak, O. (2019). Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2286-2320.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yoseph, I., Hikmat, R., Mardhiyah, A., Hazmi, H., & Hernawaty, T. (2022). Method of nursing interventions to reduce the incidence of bullying and its impact on students in school: A scoping review. *Healthcare*, 10(10), 1835. <https://doi.org/10.3390/healthcare10101835>

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

Bullying is encountered increasingly and in different forms today. When the relevant literature is examined, it is seen that the concept of bullying is defined in different ways. The most common definition of bullying used today is made by Dan Olweus (Qui, 2021). Olweus defines bullying as aggressive, intentional and repetitive behaviours that are done by individuals or groups to cause discomfort (Borgen et al., 2021). One of the most popular problems of recent times, which is frequently encountered in educational institutions, is peer bullying (Ergül Topçu, 2018). According to Gürhan (2017), peer bullying is a concept under the umbrella of violence and has been frequently encountered recently. Peer bullying is a type of violence that negatively affects the personal development and academic development of students encountered in schools. Aslan and Polat (2023) state that the increase in violence among peers increases suicide incidents as well as psychological problems and that measures should be taken urgently. Çubukçu and Dönmez (2012) state that educational activities should be organised for parents, students and teachers to prevent peer bullying. This study, which was conducted using the opinions of administrators and teachers, is important in terms of drawing attention to current peer bullying problems and solutions in secondary education institutions.

METHOD

This research has been carried out with a qualitative research method. Qualitative research is a flexible type of research in which the researcher collects and interprets data, including the researcher himself or herself, until it becomes available (Corbin & Strauss, 2015). The study group of the research consists of 12 educators determined by a homogeneous (similar) sampling technique in line with the purposeful sampling method. The purposeful sampling method allows in-depth examination of situations with rich information. Situations where there is a lot of information are analyzed in detail (Yıldırım & Şimşek, 2021). The data of this research has been collected using a "semi-structured interview form". There are some standard questions in semi-structured interviews. The researcher can be flexible during data collection and change the order of the questions or use additional questions to obtain more comprehensive information (Gratton & Jones, 2014). The obtained data has been analyzed according to word frequency calculation and analyzed with descriptive analysis technique. Descriptive analysis is the summarization and interpretation of data according to a predetermined framework (Yıldırım & Şimşek, 2021). During the data collection and analysis process; internal validity (credibility) has been ensured by long-term interaction, expert review and participant confirmation. External validity (transferability) has been confirmed through detailed description and purposeful sampling. Furthermore, internal reliability (consistency) has been confirmed by consistency review and external reliability (confirmability) has been ensured by confirmation review.

FINDINGS, DISCUSSION, AND RESULTS

This research has been conducted to reveal the causes and solutions to peer bullying from the perspectives of administrators and teachers working in secondary education institutions. The findings obtained from the participants have been discussed under four headings: 1) The participants' perceptions of the concept of peer bullying, 2) The participants' perceptions of the types of peer bullying among students, 3) The participants' perceptions of the causes of peer bullying among students, and 4) The participants' views on overcoming peer bullying among students.

The first question of the relevant research is "What is the definition of peer bullying?". The researchers found that educators defined bullying as 1) violence-assault-threat, 2) conscious action, 3) Irritating, rude and impulsive behaviour, 4) Mobbing, 5) Constantly recurring, 6) Pleasure, 7) Magandalism, 8) They concluded that they perceived it as lack of empathy.

The second question of this research is "What forms of peer bullying are students exposed to?" In their study, the researchers identified the types of peer bullying as 1) Physical, 2) Emotional-psychological, 3) Verbal, 4) Cyber.

The third question of the relevant research is "What are the causes of peer bullying?". When the data obtained was analyzed, it is seen that the participants have stated the reasons for peer bullying as followingly: 1) Due to the school administration, 2) Due to the teachers, 3) Due to the students, 4) Due to the parents, 5) Due to the social media, 6) Due to the socio-cultural situation, and 7) Due to the economy.

The fourth and last question of this research is "What should be done to overcome peer bullying?". When the data gathered has been analyzed, it is understood that the participants have offered some solutions as followingly: 1) In terms of school administration, 2) In terms of teachers, 3) In terms of students, 4) In terms of parents, 5) In terms of use of social media, 6) In terms of socio-cultural situation, and 7) In terms of economics.

The researchers have concluded that the participants perceived the concept of bullying as; violence, pressure-threat, conscious action, disturbing behavior, mobbing, rude-repellent behavior, constant repetition, taking pleasure, magnetism, and lack of empathy. Similarly, when looking at the relevant literature, bullying is physical, psychological, verbal, etc. violence against weak and defenceless individuals to protect the personal interests of influential individuals. It causes harm by disturbing people in various ways (Besag, 1993).

The researchers have concluded that the participants have listed the types of peer bullying as; physical, emotional-psychological, verbal, social, and cyber. In a similar vein, Elliott (1997) listed the types of bullying as physical, verbal, emotional, and threatening. Bayar and Balcı (2023) in their study have listed the types of peer bullying as physical, psychological, verbal and cyber/virtual bullying.

The researchers have come to know that the participants have mentioned that the reasons for peer bullying stem from school administration, teachers, students, parents, social media, socio-cultural situations and economy.

The researchers have concluded that the participants have offered some solutions to overcome bullying issues among students in terms of school administration, teachers, students, parents, use of social media, socio-cultural situations and economics.

Consequently, although there are studies to prevent peer bullying, the issue should be addressed in depth and more effective and deterrent measures should be taken to prevent bullying. Providing effective guidance to students, cooperating with parents, ensuring the development of students' sense of empathy, and restricting students' access to social media content that encourages peer bullying is important in preventing peer bullying.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu araştırma, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'ndeki bütün kurallara uyularak yapılmıştır. Yönergede Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler başlığı altında açıklaması yapılan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 16.11.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: E-30640013-108.01-161618

ARAŞTIRMANIN ETİK İZNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmaya 1.yazar %50 ve 2.yazar %50 oranında katkı sağlamışlardır. Yazarlar araştırmanın her aşamasını beraber gerçekleştirmişlerdir.

ÇATIŞMA BEYANI (CONFLICT OF INTEREST)

Yazarlar, aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.